

JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN

SYSTEM FÖR UPPFÖLJNING OCH ANALYS AV JÄMSTÄLLDHETSPOLITIKEN

Återrapportering av regleringsbrevsuppdrag

Rapport 2018:5

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, 1 oktober 2018

Rapport 2018:5 (*reviderad 2019-03-05*)

Dnr: 376

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Annika Olsson, avdelningschef Analys och uppföljning

Telefon 031-392 90 64

Jämställdhetsmyndighetens publikationer kan laddas ner på myndighetens webbplats www.jamstalldetsmyndigheten.se

FÖRORD

I regleringsbrevet för 2018 fick Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att senast den 1 oktober 2018 redovisa ett förslag till fördjupade uppföljningar av regeringens jämställdhetspolitik utifrån de jämställdhetspolitiska delmålen. Förslaget ska omfatta periodicitet och prioriterade områden att följa upp inom respektive jämställdhetspolitiskt delmål. Uppföljningarna ska innefatta en analys av utvecklingen i samhället i stort och jämställdhetspolitikens möjligheter att styra mot målen. Förslaget om fördjupade uppföljningar ska beakta departementsskrivelsen *Ett uppföljningssystem för jämställdhetspolitiken* (Ds 2013:37). Rapporten utgör Jämställdhetsmyndighetens redovisning av detta uppdrag.

Under de senaste åren har ett flertal utredningar och rapporter uppmärksammat brister och pekat på utvecklingsbehov gällande uppföljningen av jämställdhetspolitiken, särskilt har behovet av en långsiktig och strategisk uppföljning lyfts. Det har också konstaterats att en mer sammanhållen uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken på nationell nivå har saknats samt att stort fokus i de uppföljningar som gjorts främst har varit på uppföljning av resultat av särskilda satsningar, snarare än på effekterna i relation till den övergripande samhällsutvecklingen.

För att kunna åstadkomma en uppföljning som är sammanhållen, systematisk och långsiktigt hållbar är det Jämställdhetsmyndighetens mening att förslag till fördjupade uppföljningar inom respektive delmål bör ingå i ett mer övergripande system. Jämställdhetsmyndigheten presenterar därför i denna rapport ett sammanhållet system för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken.

Lena Ag

Generaldirektör för Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg september 2018

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	6
1. UPPDRAG OCH UTGÅNGSPUNKTER.....	8
1.1. Fortsatt disposition	9
1.2. De jämställdhetspolitiska målen och statens styrning av jämställdhetspolitiken	9
1.3. Tidigare uppföljning och utvecklingsbehov.....	10
2. SYSTEM FÖR UPPFÖLJNING OCH ANALYS AV JÄMSTÄLLDHETSPOLITIKEN.....	12
2.1. Årlig löpande uppföljning och analys.....	13
2.2. Fördjupade uppföljningar.....	13
3. OMRÅDEN FÖR FÖRDJUPAD UPPFÖLJNING.....	15
3.1. Delmål 1. En jämn fördelning av makt och inflytande.....	15
3.1.1. Utgångspunkter för delmålet	15
3.1.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar.....	16
3.2. Delmål 2. Ekonomisk jämställdhet	17
3.2.1. Utgångspunkter för delmålet	17
3.2.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar.....	18
3.3. Delmål 3. Jämställd utbildning	19
3.3.1. Utgångspunkter för delmålet	19
3.3.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar.....	20
3.4. Delmål 4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.....	21
3.4.1. Utgångspunkter för delmålet	21
3.4.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar.....	22
3.5. Delmål 5. Jämställd hälsa.....	24
3.5.1. Utgångspunkter för delmålet	24
3.5.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar.....	25
3.6. Delmål 6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.....	26
3.6.1. Utgångspunkter för delmålet	26
3.6.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar.....	27

**SYSTEM FÖR UPPFÖLJNING OCH ANALYS
AV JÄMSTÄLLDHETSPOLITIKEN**

3.7. Tematiska uppföljningar	28
3.7.1. Möjliga områden för fördjupade tematiska uppföljningar	29
4. UTVECKLINGSBEHOV OCH UTVECKLINGSMÖJLIGHETER.....	31
4.1. Utvecklingsbehov indikatorer.....	31
4.1.1. Övergripande utvecklingsbehov indikatorer	32
4.1.2. Utvecklingsbehov inom respektive delmål.....	33
4.2. Longitudinell panelstudie – En utvecklingsmöjlighet av systemet	38
4.2.1. Förstudie för att utreda förutsättningarna för longitudinell panelstudie	39
REFERENSER.....	40

SAMMANFATTNING

Jämställdhetsmyndigheten presenterar i denna rapport

- ett förslag till system för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken inklusive exempel på möjliga områden för fördjupade uppföljningar
- utvecklingsbehov kopplade till indikatorer för jämställdhetspolitiken
- utvecklingsmöjligheter av systemet för uppföljning och analys.

System för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken

Systemet för uppföljning och analys rör hur Jämställdhetsmyndigheten avser att arbeta med löpande och fördjupad uppföljning och analys. Ambitionen är att systemet ska bidra med kunskap kring bristen på jämställdhet och de mekanismer som skapar och upprätthåller (o)jämställdhet, liksom med kunskap kring om och hur jämställdhetspolitiken har haft avsedd effekt.

Uppföljningssystemet bygger på en periodicitet om sex år och föreslås innefatta

- årlig löpande uppföljning och analys
- en till två fördjupade uppföljningar per år
- en samlad analys år sex.

Den årliga löpande uppföljningen består i huvudsak av att följa och analysera utvecklingen av indikatorer och annan statistik. I fokus är indikatorer för jämställdhetspolitiken som Statistiska centralbyrån (SCB) presenterar. Även annan relevant nationell och internationell statistik kan komma att användas.

Jämställdhetsmyndigheten kommer att på ett lättillgängligt sätt, både vad avser användbarhet och begriplighet, presentera och analysera utvecklingen på jämställdhetsområdet. I detta arbetet kommer myndighetens webbsida att fylla en central funktion.

En till två fördjupade uppföljningar publiceras varje år. I rapporten presenteras exempel på möjliga områden för fördjupade uppföljningar. Sådana kan initieras utifrån exempelvis förändringar och ”icke-förändringar” i indikatorer, identifierade kunskapsluckor, observerade omvärldshändelser eller samhällsförändringar samt regeringens styrformer för jämställdhetspolitiken. Under 2019 kommer en fördjupad uppföljning utgöras av myndighetens uppdrag från regleringsbrevet att genomföra en första uppföljning av den nationella strategin för att förebygga mäns

våld mot kvinnor. För att kunna bidra till en övergripande bild av jämställdhetspolitikens utfall och effekter bör fördjupade uppföljningar dels göras med utgångspunkt i ett eller flera delmål, dels kunna vara av övergripande och tematisk karaktär.

Översyn och utveckling av indikatorer

En översyn och utveckling av de indikatorer som SCB har tagit fram, på uppdrag av regeringen, är nödvändig för att Jämställdhetsmyndigheten ska kunna fullgöra sitt uppdrag med att följa och analysera jämställdhetspolitiken.

Jämställdhetsmyndigheten presenterar i rapporten delmålspecifika utvecklingsbehov. Gemensamt för samtliga indikatorer är att de så långt möjligt bör kunna

- följas på ett lättillgängligt sätt över tid
- brytas ned på regional och lokal nivå
- brytas ned på ytterligare redovisningsgrupper utöver kön.

Utvecklingen av indikatorerna är ett långsiktigt arbete som måste ske i samverkan mellan berörda aktörer, exempelvis SCB, Jämställdhetsmyndigheten och andra berörda myndigheter. Jämställdhetsmyndigheten föreslår att en sådan samverkan formaliseras.

Förslag att utreda förutsättningar för en longitudinell panelstudie

Jämställdhetspolitikens tvärsektoriella karaktär och den generella svårigheten att följa upp och utvärdera komplexa samhällsfenomen, liksom effekterna av politiska insatser, ställer höga krav på metodologiskt välde signerade uppföljningar. För att hantera dessa förutsättningar är det Jämställdhetsmyndighetens avsikt att bedriva ett metodutvecklingsarbete.

Som en del i detta arbete föreslår myndigheten en utveckling av en longitudinell panelstudie där ett representativt urval av befolkningen återkommande över tid ingår i frågeundersökningar på det jämställdhetspolitiska området. Ett sådant angreppssätt skulle vara en unik möjlighet att samla in kunskap för att identifiera såväl jämställdhetsproblem, som dess orsaker och konsekvenser, liksom för att utvärdera effekter av jämställdhetspolitiska insatser. Den skulle också innebära en möjlighet att ligga i framkant vad gäller metoder att följa upp och analysera jämställdhet.

I syfte att utreda förutsättningar och former för att kunna realisera en longitudinell panelstudie föreslås att Jämställdhetsmyndigheten ges ett särskilt uppdrag med tillhörande ekonomiska medel för att genomföra en förstudie.

1. UPPDRAG OCH UTGÅNGSPUNKTER

Jämställdhetsmyndigheten ska enligt regleringsbrevet för 2018 redovisa ett förslag till fördjupade uppföljningar av regeringens jämställdhetspolitik utifrån de jämställdhetspolitiska delmålen.

Förslaget ska omfatta periodicitet och prioriterade områden och uppföljningarna ska innefatta en analys av utvecklingen i samhället i stort, och av jämställdhetspolitikens möjligheter att styra mot målen (S2017/07218/RS).

I regleringsbrevet specificeras vidare att Jämställdhetsmyndigheten i sitt arbete ska beakta departementsskrivelsen *Ett uppföljningssystem för Jämställdhetspolitiken* (Ds 2013:37). I denna betonas bland annat behovet av återkommande och sammanhållna uppföljningar av jämställdhetspolitiken. Enligt departementsskrivelsen bör arbetet med jämställdhetsintegrering och andra särskilda satsningar inom jämställdhetspolitiken fogas samman med kompletterande analyser och underlag för att skapa en helhetsbild av jämställdhetspolitikens utfall och effekter mot bakgrund av den allmänna samhällsutvecklingen. Vidare framgår att en rimlig periodicitet för sådana omfattande och sammanhållna uppföljningar är fyra till åtta år. Föreliggande rapport utgör Jämställdhetsmyndighetens svar på detta uppdrag.

För att bidra till en strategisk, systematisk och strukturerad uppföljning bedömer Jämställdhetsmyndigheten att fördjupade uppföljningar bör ingå i ett sammanhållet system för uppföljning. Därav presenteras i denna rapport ett förslag till ett system för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken, samt hur systemet kan utvecklas på sikt. Systemet avser Jämställdhetsmyndighetens arbete med löpande och fördjupad uppföljning och analys.

Jämställdhetsmyndigheten har i sitt arbete med uppföljningssystemet utgått från jämställdhetspolitikens särskilda kännetecken, där maktbegreppet står i fokus liksom de strukturer och processer som skapar ojämställdhet:

Jämställdhetspolitiken är en fråga om makt och jämställdhetspolitiken tar sikte på att förändra maktförhållanden mellan kvinnor och män. Fokus för detta förändringsarbete bör inriktas på att förändra informella strukturer i samhället som upprätthåller den ojämna maktfördelningen mellan könen. För att kunna förändra maktordningen mellan könen krävs kunskap och medvetenhet om såväl bristen på jämställdhet som vilka mekanismer som bidrar till att upprätthålla den (SOU 2015:86a, s. 96).

Jämställdhetspolitikens utgångspunkt är vidare att bristen på jämställdhet påverkar medborgare och samhällen negativt. Det betyder också att könsnormer och handlingsmönster som begränsar kvinnors livschanser även kan påverka mäns livschanser negativt, trots att de som grupp är strukturellt överordnade kvinnor som grupp. Arbetet för att förändra föreställningar om kön och könsnormer, såsom normer kring femininitet och maskulinitet, är därför en fortsatt viktig del av arbetet för jämställdhet. Regeringen slår också fast att ett barnrättsperspektiv, ett livscykelperspektiv och ett funktionshinderperspektiv är av stor vikt i jämställdhetspolitiken (Skr. 2016/17:10).

I Jämställdhetsmyndighetens förordning med instruktion framgår att:

[M]yndigheten [ska] inom ramen för sitt uppdrag, utöver att beakta maktordningar baserade på kön, även beakta maktordningar baserade på kategorier såsom social bakgrund, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder, när det bidrar till bättre prioriteringar och större träffsäkerhet i utformningen av insatserna och genomförandet av jämställdhetspolitiken (2017:937 6 §).

Ytterligare en faktor som påverkar hur myndigheten kommer att arbeta med uppföljning och analys är det faktum att Jämställdhetsmyndigheten är en av regeringens hbtq-strategiska myndigheter (Regeringsbeslut Ku2018/01458/DISK). Dessutom kommer hänsyn tas till arbetet som sker inom ramen för Agenda 2030.

1.1. FORTSATT DISPOSITION

För att placera uppföljningssystem och fördjupade uppföljningar i ett sammanhang inleds rapporten med en beskrivning av jämställdhetspolitikens målsättningar och övergripande styrformer. I kapitel två presenteras Jämställdhetsmyndighetens förslag till system för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken. I tredje kapitlet redovisas exempel på möjliga områden för fördjupade uppföljningar. I det sista och fjärde kapitlet redogörs för ett antal utvecklingsbehov som myndigheten hittills identifierat rörande indikatorer för jämställdhetspolitiken. Kapitlet avslutas med förslag på hur systemet för uppföljning och analys på sikt skulle kunna utvecklas ytterligare genom en longitudinell panelstudie.

1.2. DE JÄMSTÄLLDHETSPOLITISKA MÅLEN OCH STATENS STYRNING AV JÄMSTÄLLDHETSPOLITIKEN

Jämställdhetspolitiken adresserar maktförhållanden mellan kvinnor och män i samhället. Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken lyder sedan 2006: ”Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv.” Målet

tar enligt regeringens målkommentar sikte på: ”[b]åde samhällsliga strukturer, processer, villkor och möjligheter samt på den individuella friheten, kopplat till kön och makt” (Skr. 2016/17:10, s. 71). Sedan 2017 är det övergripande målet nedbrutet i sex delmål som anger inriktningen för jämställdhetspolitiken. Delmålen är ömsesidigt beroende, de förstärker och förutsätter varandra, och tillsammans bildar de en helhet.

1. En jämn fördelning av makt och inflytande
2. Ekonomisk jämställdhet
3. Jämställd utbildning
4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet
5. Jämställd hälsa
6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Jämställdhetspolitiken är ett tvärsektoriellt politikområde som sträcker sig över samtliga politik- och sakområden och har som ambition att förändra maktstrukturer inom samhällets alla områden (Skr. 2016/17:10). Jämställdhetspolitikens sektorövergripande karaktär tar sig uttryck genom att jämställdhetsintegrering, vid sidan av särskilda åtgärder, utgör regeringens huvudsakliga strategi att styra mot målet. Jämställdhetsintegrering innebär enligt Europarådets definition att ”ett jämställdhetsperspektiv ska införlivas i allt beslutsfattande, på alla nivåer och i alla steg av processen, av de aktörer som normalt sett deltar i beslutsfattandet” (Council of Europe, 2004 s. 12).

1.3. TIDIGARE UPPFÖLJNING OCH UTVECKLINGSBEHOV

Uppföljning av jämställdhetspolitiken har genom åren skett på olika sätt. Politikområdets tvärsektoriella karaktär och strategin jämställdhetsintegrering innebär att många olika aktörer, såsom statliga myndigheter, kommuner och landsting, har gjort och gör uppföljningar som rör olika delar av jämställdhetspolitiken. Jämställdhetspolitikens insatser har även genom åren redovisats i ett flertal skrivelser och propositioner (se bl.a. Skr. 2016/17:10; RiR 2015:13; Skr. 2009/10:234; Prop. 2005/06:155; Skr. 2002/03:140; Skr. 1999/2000:24). Någon specifik aktör med särskilt ansvar för en övergripande uppföljning av jämställdhetspolitiken har dock inte funnits. I budgetpropositionen (utgiftsområde 13) redogörs emellertid för jämställdhetspolitikens resultat på en övergripande nivå och i en särskild bilaga redovisas fördelningen av ekonomiska resurser mellan könen. Redovisningen bygger bland annat på indikatorer för jämställdhetspolitiken som Statistiska centralbyrån (SCB) har utvecklat på uppdrag av regeringen.

Under de senaste åren har ett flertal utredningar och rapporter uppmärksammat brister gällande den jämställdhetspolitiska organisationen i allmänhet, och uppföljningen i synnerhet. Bland annat har det konstaterats att frånvaron av en permanent förvaltningsstruktur hindrat ett strategiskt och långsiktigt arbete på jämställdhetspolitikens område (SOU 2015:86a; Riksrevisionen 2015). Behovet av att utveckla uppföljningen av jämställdhetspolitiken har lyfts, särskilt med avseende på långsiktiga och strategiska frågor (SOU 2005:66a). Det har också konstaterats att de hittills gjorda uppföljningarna främst har fokuserat på resultat av särskilda satsningar, snarare än på effekterna i relation till den övergripande samhällsutvecklingen (Ds 2013:37).

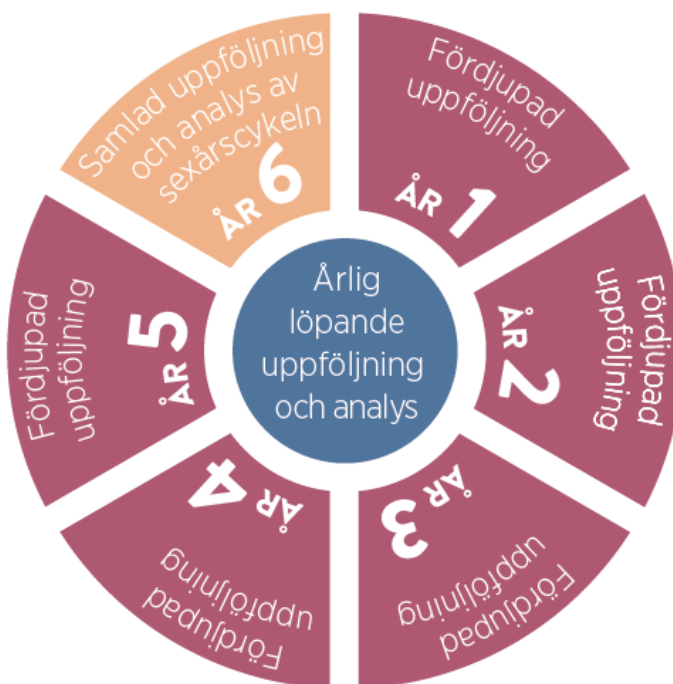
Jämställdhetsmyndighetens uppdrag är att ansvara för uppföljning och analys med syfte att bidra till en strategisk, sammanhållen och hållbar styrning samt ett effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken (Skr 2016/17:10). Uppdraget bör ses mot bakgrund av att det har saknats en mer sammanhållen uppföljning med en underbyggd analys av jämställdhetspolitiken på nationell nivå (Ds 2013:37). Det förslag till system för uppföljning och analys som Jämställdhetsmyndigheten presenterar i denna rapport är tänkt att möta beskrivna utmaningar för uppföljning av jämställdhetspolitiken. Detta genom att skapa bättre förutsättningar för kontinuerlig uppföljning och bidra med fördjupad kunskap om (o)jämställdhetens olika uttryck och orsaker, liksom om jämställdhetspolitikens utfall och effekter.

2. SYSTEM FÖR UPPFÖLJNING OCH ANALYS AV JÄMSTÄLLDHETSPOLITIKEN

Figur 1 visualiserar Jämställdhetsmyndighetens förslag till system för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken. De två huvuddelarna i systemet utgörs av årlig löpande uppföljning och analys samt av fördjupade uppföljningar.

Uppföljningsarbetet planeras att ske enligt en cykel på sex år. I förslaget ingår att varje år presentera en till två fördjupade uppföljningar. Under de första fem åren i en cykel ska samtliga delmål ha varit utgångspunkt för en fördjupad uppföljning eller berörts i en delmålsövergripande sådan. Det sjätte året är fokus på en samlad analys av jämställdhetspolitikens utfall och effekter under den innevarande sexårsperioden. Löpande uppföljning och analys görs årligen, även år sex.

Figur 1: Struktur och periodicitet för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken

2.1. ÅRLIG LÖPANDE UPPFÖLJNING OCH ANALYS

Den årliga löpande uppföljningen består i huvudsak av att följa och analysera utvecklingen av indikatorer och annan statistik. I fokus är SCB:s indikatorer för jämställdhetspolitiken, men även annan relevant nationell och internationell statistik kan komma att användas, exempelvis från SCB, andra myndigheter eller aktörer som EIGE (European Institute of Gender Equality). Den löpande uppföljningen är en förutsättning för att kunna följa utvecklingen på området. Den kommer också att kunna bidra till att identifiera behov av fördjupade uppföljningar, och kan fungera som underlag för regeringens resultatredovisning i budgetpropositionen.

Jämställdhetsmyndigheten kommer att presentera och analysera utvecklingen på jämställdhetsområdet på ett lättillgängligt sätt, både avseende användbarhet och begriplighet. I detta arbete kommer myndighetens webbsida att fylla en central funktion. Därutöver ska Jämställdhetsmyndigheten enligt förordningen (2017:937) årligen redovisa och samlat analysera åtgärder som föregående år vidtagits av relevanta myndigheter och andra relevanta aktörer för att nå de jämställdhetspolitiska målen.

2.2. FÖRDJUPADE UPPFÖLJNINGAR

För att kunna bidra till en helhetsbild av jämställdhetspolitikens utfall och effekter bör fördjupade uppföljningar dels göras med utgångspunkt i delmålen, dels vara av övergripande och tematisk karaktär. Jämställdhetsmyndigheten avser att årligen presentera en till två fördjupade uppföljningar. Dessa kan initieras utifrån exempelvis

- förändringar och ”icke-förändringar” i indikatorer för jämställdhetspolitiken
- identifierade kunskapsluckor inom delmålen eller mellan dem
- observerade omvärldshändelser, samhällsförändringar och samhällsutmaningar
- regeringens styrformer för jämställdhetspolitiken, inklusive insatser och reformer med bäring på politikområdet
- iakttagelser från den longitudinella panelen som presenteras i kapitel fyra.

Fördjupade uppföljningar kan även genomföras till följd av särskilda regeringsuppdrag. I myndighetens regleringsbrev för 2018 framgår att en första uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor ska rapporteras senast den 1 oktober 2019. Detta uppdrag kommer därför att utgöra en av de fördjupade uppföljningarna år 2019. Därutöver presenteras möjliga områden för fördjupningar i kapitel tre.

Jämställdhetsmyndigheten har även andra uppdrag av liknande slag. I regleringsbrevet för 2019 ska myndigheten exempelvis tillsammans med Myndigheten för delaktighet kartlägga utmaningarna för att nå det jämställdhetspolitiska delmålet om ekonomisk jämställdhet när det gäller kvinnor med funktionsnedsättning. Uppdraget ska redovisas den 15 april 2019.

Mot bakgrund av jämställdhetspolitikens tvärspektoriella karaktär och den generella svårigheten att utvärdera komplexa samhällsfenomen liksom effekterna av politiska insatser, ställs höga krav på metodologiskt väl designade uppföljningar. Formen på uppföljningarna bestäms i första hand av frågans art samt påverkas av att vissa områden sedan tidigare är väl beforskade och utredda medan kunskapsläget inom andra är mer begränsat. Exempel på lämpliga former av fördjupningar kan vara metastudier, kunskapsöversikter samt mål- och effektutvärderingar.

Givet det stora behov av analys och uppföljning som existerar i dagsläget bör understrykas att det finns ett stort antal aktörer förutom Jämställdhetsmyndigheten som på olika vis kan delta i detta arbete. Vissa studier kan vara så omfattande att de inte nödvändigtvis kan eller bör genomföras av Jämställdhetsmyndigheten. Samverkan med andra myndigheter och aktörer som högskolor och universitet kan då bli aktuellt. I en del fall skulle det mest effektiva sättet att få kunskap om vissa frågor kunna vara att utlysa forskningsmedel.

3. OMRÅDEN FÖR FÖRDJUPAD UPPFÖLJNING

Nedan presenteras ett antal exempel på möjliga områden för fördjupade uppföljningar. Först ges exempel på uppföljningar som tar utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska delmålen, därefter redogörs för exempel på uppföljningar av tematisk karaktär. Mot bakgrund av att samhället är i konstant förändring vill myndigheten understryka vikten av att i dialog med uppdragsgivaren kontinuerligt se över vilka områden som kan vara lämpliga för fördjupad uppföljning.

3.1. DELMÅL 1. EN JÄMN FÖRDELNING AV MAKT OCH INFLYTANDE

Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet i samhällets alla sektorer.

3.1.1. Utgångspunkter för delmålet

En jämn fördelning av makt och inflytande är en förutsättning för både jämställdhet och demokrati. Ett jämställt medborgarskap kräver både formell och reell rätt till deltagande, inflytande och delaktighet i samhället (SOU 2015:86a; SOU 2005:66a).

Delmålet sätter i huvudsak fokus på det övergripande jämställdhetspolitiska målets första led – att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället (SOU 2015:86a). En jämn fördelning av makt och inflytande handlar om att kvinnor och män ska ha samma tillgång till makt och inflytande genom en jämn representation i beslutsfattande församlingar och på ledande positioner (Skr. 2016/17:10). Att delmålet fokuserar på eliter har problematiserats och kritiserats, men också försvarats och motiverats i offentliga utredningar. Hur den översta maktelitens sammansättning ser ut är emellertid ett mått på samhällets öppenhet och rörlighet. Om stora grupper i praktiken är uteslutna på förhand är det ett demokratiskt problem (SOU 2005:66a).

Regeringen har betonat att delmålet ska gälla samhällets alla sektorer, vilket innebär att till tidigare fokus på områden som politiken, näringslivet, akademien, offentlig sektor och fackföreningsrörelsen har lagts områden som media, kultur, civilsamhälle och folkbildning. I delmålet inkluderas både möjligheterna att påverka vilka frågor som hamnar på dagordningen, och innehållet i de beslut som fattas, men också möjligheterna att påverka de processer som formar våra föreställningar, tankar och idéer om oss själva och om samhället, inom till exempel kulturen, medierna, folkbildningen och utbildningsväsendet (Skr. 2016/17:10).

Uppföljningar av delmålet har i stor utsträckning kommit att fokusera på formell representation, andel kvinnor och män på olika positioner, i olika sektorer och på olika nivåer inom dessa. En helt avgörande del handlar dock om reellt inflytande och undanröjandet av informella hinder för flickor och kvinnors möjligheter till makt och inflytande, på samma villkor som pojkar och män. Jämställd könsrepresentation är en förutsättning och ett kraftfullt politiskt verktyg för förändring, men inte tillräckligt för reell makt och samma möjligheter till inflytande. I sammanhanget är det också av vikt att beakta det faktum att det även finns betydande skillnader i villkor till makt och inflytande inom grupperna kvinnor och män.

3.1.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar

Mot bakgrund av regeringens förtydligande att samhällets alla sektorer ska inbegripas behöver fler områden än tidigare analyseras och följas upp, på sikt både genom indikatorer och fördjupade uppföljningar. Prioriteringar av sektorer för fördjupning bör föregås av en analys av vilka områden som kan bedömas vara särskilt viktiga utifrån delmålet syfte, målsättning och samhällsutvecklingen.

Det finns vidare ett behov av fördjupad kunskap om de kvalitativa och till synes dolda processer, så kallade ”glastak”, som utesluter kvinnor och upprätthåller mäns dominans på ledande positioner, särskilt vissa grupper av män (SOU 2015:86a; SOU 2015:86b; SOU 2005:66a; SOU 2005:66b). Utredningar har pekat på hur utvecklingen mot formell jämställdhet kan skapa nya och mer osynliga former av diskriminering som kan vara svårare att både se och bekämpa (SOU 2016:5; SOU 2015:86a; SOU 2015:50; Högskoleverket 2005; SOU 2005:66a; SOU 2005:66b). De kumulativa effekterna av diskriminering under kvinnors liv beräknas kunna vara stora, vilket blir särskilt viktigt att uppmärksamma med ett livscykelperspektiv på jämställdhetspolitiken (se till exempel till exempel Högskoleverket 2005).

Ett område som skulle kunna belysas ytterligare är de urvalsprinciper och processer där mansdominansen fortfarande är stor, där urvalsprinciperna är informella och utnämningarna kollegiala, så som i prestigefyllda akademier, kommittéer och privata företag (se till exempel SOU 2011:1; SOU 2007:108). Det har visats att kvinnor erfar att de motarbetas och marginaliseras. Kvinnor behöver bättre meriter än män för att komma ifråga för liknande uppdrag. Kvinnor inom politiken

granskas hårdare av media än sina manliga kollegor. Det finns också indikationer på att unga kvinnor är en särskilt utsatt grupp. Diskriminering, hot och trakasserier mot kvinnor samt kvinnors större avhopp och kortare tid på maktpositioner i lokal politik och näringsliv har adresserats sporadiskt i utredningar på området (SOU 2016:5; SOU 2015:86; SOU 2005/06:66). Då informella regler och maktordningar kan innebära att kvinnors reella inflytande i politiken inte står i proportion till deras andel av de politiskt valda har det konstaterats att det finns behov av fördjupad diskussion om villkoren för politiskt arbete, för olika grupper av kvinnor och män (SOU 2015:86; SOU 2005:66). Liknande slutsatser har dragits av studier inom akademien och näringslivet (SOU 2015:50; SOU 2011:1; Högskoleverket 2005).

3.2. DELMÅL 2. EKONOMISK JÄMSTÄLLDHET

Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i fråga om betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

3.2.1. Utgångspunkter för delmålet

Att kvinnor och män ska ha samma möjligheter att vara ekonomiskt självständiga innebär att de utöver att kunna försörja sig själva också ska kunna försörja eventuella barn. Det avlönade arbetet ska vidare inte bara ge ekonomisk självständighet i förvärvsaktiv ålder, utan också leda till ekonomisk trygghet och självständighet under pensionsåren. En utgångspunkt är att alla oberoende av kön ses som individuellt ansvariga för sin försörjning. Att skatter och socialförsäkringar är knutna till individen främjar en jämn fördelning av både betalt och obetalt arbete (Skr. 2016/17:10).

I delmålet inkluderas fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män, inkomster i form av lön och näringsverksamhet samt avkastning på kapital. Vidare omfattas ersättningar och bidrag från transfereringssystemen samt effekter av skatter och avgifter. En viktig aspekt av målet är att alla oberoende av kön inte enbart formellt utan även i praktiken ska ha samma möjligheter i fråga om anställnings-, löne- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. Detta gäller även möjligheterna att bedriva näringsverksamhet (Skr. 2016/17:10).

Det finns omfattande material i form av utredningar, forskning och andra rapporter gällande den ekonomiska jämställdhetens olika aspekter. Tydligt är att de ekonomiska resurserna är ojämnt fördelade mellan kvinnor och män samt även inom grupperna kvinnor och män. Det finns skillnader i livsvillkor mellan könen som grundar sig i olika villkor i fråga om anställnings-, löne- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. Dessa skillnader blir än mer markanta när faktorn kön studeras i samspel med andra maktordningar såsom etnisk tillhörighet, social bakgrund eller funktionsnedsättning (Skr. 2016/17:19; SOU 2015:50).

Även om att det så kallade bruttolönegapet har minskat var löneskillnaden mellan kvinnor och män 12 procent 2016. Inkomstgapet, som utöver inkomst av anställning, tar hänsyn till faktorer som avkastning av kapital, ersättningar och bidrag från transfereringssystem samt effekter av skatter och avgifter, är i sin tur än större än lönegapet. 2016 låg inkomstgapet mellan kvinnor och män på 21 procent (SCB 2016).

Kvinnors lägre inkomster av anställning kan förklaras med en rad faktorer. En är att män har ett högre arbetskraftsdeltagande än kvinnor. Den främsta anledningen till denna skillnad är att fler kvinnor än män står utanför arbetsmarknaden på grund av sjukdom. En annan faktor är att kvinnor är heltidsstuderande i större omfattning än män. Kvinnor utför även i högre utsträckning obetalt hemarbetande. Särskilt stor är skillnaden i arbetskraftsdeltagande mellan kvinnor och män som är födda utanför Sverige och i synnerhet bland dem som är födda utanför Europa (Skr. 2016/17:10).

3.2.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar

Arbetsmarknaden i Sverige är starkt segregerad. Av sysselsatta kvinnor och män arbetar enbart cirka 15 procent inom yrken med jämn könsfördelning (Skr. 2016/17:10). Att de flesta kvinnor och män arbetar inom olika yrken och i olika sektorer ger ytterligare förklaringar till lönegapet. Något som i sin tur kan kopplas till att kvinnodominerat arbete generellt värderas lägre än manligt dominerat arbete med motsvarande kvalifikationskrav. Värdediskriminering är en bruklig term för att beskriva detta förhållande.

Värdediskriminering, dess betydelse för lönegapet och insatser som syftar till att komma åt detta fenomen är ett tänkbart fördjupningsområde inom ramen för delmål två. När Medlingsinstitutet årligen analyserar löneskillnader mellan kvinnor och män görs vanligtvis en uppdelning i ett bruttolönegap och ett nettolönegap. I det senare fallet används metoder som tar hänsyn till faktorer såsom yrke, sektor, utbildning och ålder, vilket minskar lönegapet (Medlingsinstitutet 2018). Något som innebär att skillnader i samhällsliga värderingar av kvinnodominerat och icke kvinnodominerat arbete kan framstå som neutrala faktorer. I enlighet med traditionerna i den svenska modellen för lönebildning har staten inte sett som sin uppgift att agera aktivt mot denna form av värdediskriminering. Mot denna tradition står emellertid målet om ekonomisk jämställdhet livet ut. Syftet med målet är således att avskaffa både löneskillnader som kan förklaras — som bland annat hänger samman med en strukturell undervärdering av kvinnodominerat arbete — och att avskaffa löneskillnader som framstår som ”oförklarade”.

I betänkandet *Mål och myndighet* identifieras insatser för att stärka etableringen av utrikes födda kvinnor på arbetsmarknaden som ett särskilt viktigt område i fråga om ekonomisk jämställdhet. Som en förklaring till utomeuropeiskt födda kvinnors lägre arbetskraftsdeltagande lyfts i betänkandet det faktum att kvinnor som nyligen

har invandrat till Sverige av olika orsaker inte deltar i arbetsförberedande insatser eller arbetsmarknadspolitiska program i lika stor utsträckning som män (SOU 2015:86a). Ett tänkbart område för fördjupade uppföljningar skulle kunna vara att studera exempelvis utformning, funktion, resultat och effekter hos den här typen av insatser och även sätta dem i relation till andra aspekter som påverkar möjligheterna till arbetskraftsdeltagande.

Jämställt företagande är ett annat möjligt fördjupningsområde. Det är färre kvinnor än män som får inkomster från näringsverksamhet. År 2016 var kvinnors andel av mäns inkomster från näringsverksamhet 70 procent (SCB 2016). Det har också tidigare konstaterats att kvinnor har svårare att få tillgång till offentlig finansiering. De regionala partnerskapen har tenderat att kanalisera resurser till projekt och branscher där kvinnor har svårt att göra sig gällande och att utbildningar inom innovation och entreprenörskap inte i tillräcklig utsträckning har attraherat kvinnor (Vinnova 2011).

3.3. DELMÅL 3. JÄMSTÄLLD UTBILDNING

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.

3.3.1. Utgångspunkter för delmålet

Flickors och kvinnors rätt till utbildning och tillträde till samtliga delar av utbildningssystemet har länge varit en central fråga för jämställdhetspolitiken. Till skillnad mot tidigare formuleringar handlar det nuvarande delmålet inte längre om den formella tillgången till utbildning, utan istället om ojämställda förutsättningar, möjligheter och villkor i samband med utbildning (Skr. 2016/17:10).

Regeringen vill med delmålet lyfta fram utbildningens egenvärde, och samtidigt betona utbildningens centrala betydelse för kvinnors och mäns hälsa och välmående, personliga utveckling liksom deras framtida möjligheter till försörjning (Skr. 2016/17:10). Delmålet har därmed ett direkt samband med delmål ett samt det övergripande jämställdhetspolitiska målet där makten att forma det egna livet står i fokus, liksom möjligheten att på samhällelig nivå utöva inflytande över såväl dagordningen som den kunskap som produceras.

(O)jämställdhet i skola, högre utbildning och forskning är relativt väl beforskade områden, som genom åren även har kartlagts och analyserats i flertalet statliga utredningar (se till exempel SOU 2014:6; SOU 2011:1; SOU 2010:99; SOU 2009:64; SOU 2006:75). Sammantaget visar dessa att kvinnor och män, flickor och pojkar går genom utbildningssystemet med olika förutsättningar, villkor och möjligheter. Detta manifesteras bland annat genom hur undervisningen organiseras och genomförs, vilka förväntningar som ställs på flickor och pojkar,

tillgången till stödinsatser och utrymme i klassrummet liksom i den psykosociala studiemiljön. Inom universitet och högskolor finns en rad exempel på områden som i högre eller lägre utsträckning präglas av ojämställda villkor: forskningsfinansiering, löneskillnader, anställningsvillkor, karriärvägar, meriteringssystem och sjukskrivningstal.

Regeringen betonar i synnerhet vikten av att motverka könsbundna studieval med motiveringen att frågan ger ett strategiskt fokus till delmålet. Också pojkars sämre studieresultat, och en utveckling där flickor upplever mer stress och mår sämre i skolan än pojkar är problemområden som regeringen särskilt lyfter fram (Skr. 2016/17:10).

Delmålet omfattar hela det formella utbildningssystemet, från förskola till universitet och högskola, inklusive vuxenutbildning och yrkeshögskola. Även bildning och utbildning utanför det formella utbildningssystemet, såsom studiecirkel och konferenser, är inkluderat. Målsättningen om en jämställd personlig utveckling omfattar även arenor utanför den formella och icke-formella utbildningssektorn, exempelvis föreningslivet (Skr. 2016/17:10).

3.3.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar

Trots omfattande kunskap om de strukturer och processer som formar villkoren för utbildning är det relevant med fortsatta uppföljningar och analyser, liksom strategiskt valda sammanställningar av befintlig kunskap.

Till exempel har könssegregeringen som gäller alla delar av utbildningssystemet visat sig bestående över tid. Kvinnor och män, flickor och pojkar studerar i hög utsträckning på olika utbildningar, och få utbildningsinriktningar kan sägas ha en jämn könsfördelning. Mot denna bakgrund, och givet den centrala plats som könssegregering i utbildning och arbete ges inom jämställdhetspolitiken, bör en systematisk genomgång av kunskapsläget genomföras, till grund för framtida insatser. Att socioekonomiska faktorer liksom arbetsmarknadsfaktorer, familjeförhållanden, tillgång till information och studieförhållanden påverkar en individs studieval är väl känt (UKÄ 2016:16; UHR 2016, SOU 2011:1). Exempel på ytterligare intressanta frågor är vilken roll till exempel organiseringen av utbildningen spelar avseende ämnesinnehåll och undervisning, och vilka strukturella samband finns mellan utbildningsval och hur olika utbildningar och yrken värderas, resurssätts och könas i samhället. Det vill säga frågor om vilka faktorer som sammantaget är drivande respektive upprätthållande av könssegregeringen.

På samma sätt bör könsskillnader i studieresultat adresseras och nyanseras. Viktigt för att effektivt kunna utjämna skillnader i studieresultat är kunskap om vilka bakomliggande faktorer som påverkar flickor och pojkars studieresultat, till exempel antal år i Sverige och föräldrarnas utbildningsbakgrund, men också hur könsnormer inverkar på studiemotivation och andra val som rör utbildningen (se till exempel Skolverket 2018 och SOU 2015:86b). Vidare är det viktigt att

belysa och analysera studieresultaten i relation till inkomst och position senare i livet då kvinnors högre utbildningsnivå inte har gett tydliga motsvarande effekter på arbetsmarknaden i detta avseende – något som får demokratiska, samhällsekonomiska och hälsomässiga konsekvenser (SOU 2018:24; SOU 2015:65; SOU 2005:66).

Begränsande könsnormer och dess betydelse för den personliga utvecklingen betonas inom ramen för delmålet, i synnerhet de normer och värderingar som grundläggs i tidiga åldrar. Villkoren för, och möjligheterna till, personlig utveckling ska bygga på att kvinnor och män ges samma förutsättningar att utveckla intressen, ambitioner och potential utan att hindras av ojämställda strukturer, fördomar och stereotypa föreställningar om kön (Skr. 2016/17:10; SOU 2010:99). Samtidigt är just uppföljningen av personlig utveckling och av arbetet mot traditionella könsnormer en metodologisk utmaning som innebär ett utvecklingsarbete i sig, både när det kommer till fördjupade uppföljningar, utveckling av indikatorer och möjliga arenor för uppföljning.

Mot bakgrund av den större psykiska ohälsan hos unga kvinnor jämfört med unga män (exempelvis SOU 2010:79; SOU 2010:99; Skolinspektionen 2015) finns det skäl att särskilt fördjupa sig i skärningspunkten till delmål fem om jämställd hälsa, där den psykosociala studiemiljön, elevhälsan och skolhälsovården, samt sex- och samlevnadsundervisningen utgör exempel på områden som skulle vara angelägna för fördjupade uppföljningar.

Då delmålet omfattar hela det formella utbildningssystemet, och vuxenutbildningen tros få en viktigare roll i framtiden blir det viktigt att ha ett perspektiv av livslångt lärande i uppföljningar och analyser. Utredningar pekar till exempel mot att möjligheter till utbildning och karriärval senare i livet kan vara en väg till att bryta könssegregeringen på arbetsmarknaden (SOU 2018:71; SOU 2015:86a).

Utbildningsområdet har dessutom under de senaste åren varit föremål för en rad större reformer som kan följas upp och analyseras utifrån hur det påverkar utvecklingen mot en jämställd utbildning.

3.4. DELMÅL 4. JÄMN FÖRDELNING AV DET OBETALDA HEM- OCH OMSORGSARBETET

Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor.

3.4.1. Utgångspunkter för delmålet

Det fjärde jämställdhetspolitiska delmålet tar sikte på en jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet samt att kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor. Människor

ska inte behöva välja mellan arbete och familj utan det ska finnas möjlighet att kombinera arbete med familj och att vårda relationer till sina närstående (Skr. 2016/17:10; Ds 2013:37; Prop. 2005/06:155).

Obetalt arbete definieras som hushålls- och underhållsarbete som utförs i hemmet samt omsorg om barn, äldre eller andra närstående. Målet omfattar dem som ger omsorg och dem som tar emot, samt fördelningen av obetalt arbete inom ett par i ett hushåll och fördelningen mellan kvinnor och män på samhällsnivå (Skr. 2016/17:10).

Motivet till att målet finns är att det obetalda hemarbetet och omsorgen om barn, äldre och andra anhöriga till en större del utförs av kvinnor samtidigt som män ägnar majoriteten av sin tid åt betalt arbete. Denna fördelning får i sig konsekvenser för kvinnors och mäns inkomster, arbetskraftsdeltagande, livskvalitet och hälsa. Att få omsorg av en anhörig påverkar också ens livssituation och bestämmanderätt och av dem som får omsorg av en anhörig utanför hushållet är majoriteten kvinnor (Skr. 2016/17:10; Ds 2013:37, Proposition 2005/06:155).

3.4.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar

Även om skillnaderna delvis minskat över tid utför kvinnor fortsatt mer obetalt arbete än vad män gör, både vad avser omsorg om barn, omsorg om äldre och andra närstående liksom hushållsarbete. I genomsnitt använder kvinnor exempelvis tre fjärdedelar av föräldrapenningen och är föräldralediga i ytterligare sex månader utan ekonomisk ersättning (SOU 2017:101; Försäkringskassan 2013b). Samtidigt har en fjärdedel av alla barn en pappa som inte använt en enda föräldrapenningdag under barnets två första år (Försäkringskassan 2012). Kvinnor ger också något mer omsorg till äldre och andra närstående men framförallt är deras omsorgsgivande mer omfattande än vad mäns är (SOU 2014:28; SOU 2005:86). Kvinnor har vidare en större total arbetsbörda än vad män har när både betalt och obetalt arbete vägs samman. Inom ramen för den totala arbetsbördan lägger kvinnor mer tid på obetalt arbete och män på betalt arbete. Småbarnsmödrar är den grupp som utför allra mest obetalt arbete (SOU 2017:101; SOU 2015:50; SOU 2015:86b).

Kvinnors arbetsbörda och deras högre andel av det obetalda arbetet får konsekvenser inom en rad områden, vilket också visar på vikten av studier med ett delmålsövergripande angreppssätt. Ett ojämnt användande av föräldrapenningen har negativ effekt på inkomst- och karriärutveckling. Detta förhållande påverkar i sin tur framtida pension, sammanlagda livsinkomst och ekonomiska självständighet. Vidare finns starka samband mellan fördelningen av föräldrapenning och föräldraledighet och framtida fördelning av det betalda och det obetalda arbetet (SOU 2017:101; ESO 2015:5). Så kallad statistisk diskriminering, att arbetsgivare förväntar sig en högre frånvaro från arbetet för kvinnor på grund av omsorg och vård av barn och därmed istället gynnar män, minskar sannolikt också om ledighetslängderna mellan män och kvinnor utjämnas (SOU 2017:101).

Användandet av föräldraförsäkringen får också konsekvenser på sikt. Pappor som har tagit ut längre perioder av föräldraledighet när barnen är små tar exempelvis ett större ansvar för barnen när de blir äldre. Ansvar för hem och barn är också en av de viktigaste förklaringarna till att kvinnor arbetar deltid, vilket i sin tur får konsekvenser för deras inkomster (Arbetsmarknadsdepartementet 2017; SOU 2015:86b; SOU 2014:28). En omfattande arbetsbörda i form av både betalt och obetalt arbete har också visat sig påverka kvinnors hälsa negativt (SOU 2017:101; Försäkringskassan 2015). Den negativa påverkan på förvärvsarbetet tycks även vara större för kvinnor än för män som ger omsorg till äldre eller andra närstående (SOU 2014:28).

Forskning visar tydligt att fördelningen av föräldraledighet och föräldrapenninguttåg är viktiga mekanismer i förståelsen av kvinnors och mäns totala arbetsbörda och ekonomiska frihet. Utvecklingen av användandet av föräldrapenning och föräldraledighet och kopplingen dem emellan behöver därför fortsatt noggrant följas. Tidigare studier har enbart kunnat visa på samband men inte direkta orsakssamband eller effekter (SOU 2017:101; ESO 2015:5). Det vore därför betydelsefullt att arbeta vidare med att utveckla metoder för studier som kan titta specifikt på effekter av införandet av den tredje reserverade månaden men också kortsiktiga och långsiktiga effekter av användandet av föräldraförsäkringen på exempelvis betalt och obetalt arbete, anknytning till barn och till arbetsmarknaden, hälsa samt attityder och normer kring kön och könad arbetsfördelning.

Utöver att studera skillnaden mellan kvinnor och män är det också av vikt att beakta skillnaden mellan och inom grupper. Det är sen tidigare klarlagt att det finns stora skillnader mellan olika grupper i samhället. Hög utbildning är exempelvis starkt drivande för ett jämställt användande av föräldrapenningen, samtidigt som de män som inte alls använder försäkringen är en relativt heterogen grupp. Den består dels av män med låg inkomst och kort utbildning, dels av män med mycket hög inkomst (SOU 2017:101; Försäkringskassan 2013a).

För att kunna utforma politiska insatser som förändrar maktordningen mellan könen och leder till en jämställd fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet finns ett tydligt behov av ökad kunskap kring omsorgen om äldre och andra närstående. Kvinnor är både antalsmässigt och omfångsmässigt mer berörda än män av förändringar i äldreomsorgen – som anhöriga omsorgsgivare, som hjälpmottagare och som professionellt arbetande i äldreomsorgen (SOU 2014:28; SOU 2005:66b). Såväl kvinnor som män som får omsorg av en anhörig anger dessutom att de föredrar offentlig omsorg (SOU 2015:86b; SOU 2005:66b). Omsorg om äldre och andra närstående är därtill det område inom delmål fyra som är minst studerat (SOU 2015:86b; SOU 2005:66b). Detta, tillsammans med att Sverige står inför en situation med åldrande befolkning samtidigt som utvecklingen går mot ett längre arbetsliv och högre pensionsålder,

gör det extra angeläget med en fördjupad uppföljning på området (se även avsnitt 3.7.1).

Omfattningen av det obetalda arbetet samt möjligheterna till betalt arbete påverkas också av det offentliga åtagandet. Den svenska föräldraförsäkringen tillsammans med den väl utbyggda barnomsorgen lyfts fram som förklaring till varför Sverige bland annat har ett högt arbetskraftsdeltagande för kvinnor (SOU 2017:101; ESO 2015; SOU 2014:28). Tillgången till offentlig äldreomsorg förefaller också korrelera med omfattning på den obetalda omsorgen om äldre. Det har visat sig att allt fler äldre får hjälp av en anhörig i takt med nedskärningar i den offentliga äldreomsorgen (SOU 2015:86b; SOU 2005:66b). Om det finns ett orsakssamband här emellan vet vi emellertid inte. Kvaliteten på omsorgen kan också tänkas vara av betydelse. Om exempelvis barnomsorgen upplevs som mindre bra kan det finnas risk att föräldrar istället går ner i tid för att själva ta hand om sina barn. För att förstå orsakerna till omsorgsgivandet skulle det därför vara av vikt att studera eventuella kopplingar mellan kvalitet och omfattning på den offentliga omsorgen (barn- och äldreomsorg) och omfattningen av det obetalda omsorgsarbetet.

Att en stor del av omsorgsarbetet görs obetalt och i stor utsträckning av kvinnor innebär också att kvinnor med sitt arbete subventionerar den offentligt finansierade omsorgen. För att få en tydligare bild av detta samhällsfenomen finns behov av en kartläggning av vad den faktiska kostnaden för detta arbete skulle varit om det finansierades av det offentliga. En sådan studie skulle också ha tydliga kopplingar till delmålen om betalt arbete och ojämställd hälsa.

3.5. DELMÅL 5. JÄMSTÄLLD HÄLSA

Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjudas vård och omsorg på lika villkor.

3.5.1. Utgångspunkter för delmålet

Att delmålet har tillkommit innebär en starkare betoning av frågornas vikt i sig. En utgångspunkt är hälsoområdets starka koppling till såväl det övergripande målet för jämställdhetspolitiken som till de övriga delmålen. Hälsan kan ses både som en konsekvens av graden av jämställdhet men också som en förutsättning för att nå de övriga jämställdhetspolitiska målen (Skr. 2016/17:10).

Områden som inkluderas i delmålet är fysisk, psykisk och sexuell/reproduktiv hälsa. Det omfattar såväl förebyggande folkhälsoarbete som åtgärder och insatser till enskilda personer gällande socialtjänst, stöd och service till personer med funktionsnedsättning, omsorg om äldre och äldreomsorgens räckvidd samt hälso- och sjukvård. När det gäller omsorgen tar målet sikte på offentligt finansierad omsorg. Regeringen lyfter vidare fram arbetsrelaterad ohälsa och sjukfrånvaro

samt kön och könsstereotypa normers påverkan på hälsan och sjukvården som viktiga delar av målet (Skr. 2016/17:10).

Regeringens beskrivning av Jämställd hälsa visar att området är både stort och komplext. Kvinnors och mäns, flickors och pojkars hälsa påverkas av det som generellt påverkar folkhälsan, det vill säga det som brukar beskrivas som hälsans bestämningfaktorer. Kvinnors och mäns situation på arbetsplatser och på arbetsmarknaden, utbildningsbakgrund och socioekonomisk situation samt det obetalda hem- och omsorgsarbetet och utsatthet för våld och trakasserier är samtliga centrala områden som bör belysas för förståelsen av jämställd hälsa.

Kvinnors och mäns hälsa påverkas vidare av den hälso- och sjukvård och den vård och omsorg som tillhandahålls dem. Regeringen betonar att både kön och könsstereotypa normer påverkar såväl hälsan som sjukvården (Skr. 2016/17:10). En jämställd sjukvård behöver därför både beakta biologiska skillnader och könsspecifika behov och undvika medicinskt omotiverade skillnader av kvinnor och män.

3.5.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar

Regeringen har under de senaste åren gjort flera satsningar inom området som skulle kunna vara tänkbara föremål för fördjupade uppföljningar. En förstärkt förlossningsvård där även satsningar på primärvården ingår är ett exempel. I den senare har särskilda inriktningar varit socioekonomiskt utsatta områden, sexuell och reproduktiv hälsa hos kvinnor samt ett jämlikt föräldraskap för kvinnor och män. Under senare år har även avgiftsfri mammografi och screening för livmoderscancer samt avgiftsfria preventivmedel för kvinnor under 21 år införts. Vidare nämner regeringen förstärkta medel till psykiatri och psykisk hälsa som jämställdhetsinsatser då de anses ha potential att bidra till att minska sjukskrivningar som är vanligare och ökar mer bland kvinnor än bland män. Även arbete för ett jämställdhetsperspektiv i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocess beskrivs samt en webbaserad ungdomsmottagning, satsningar på äldreomsorgen, socialtjänstens arbete i den sociala barn- och ungdomsvården och satsningar inom idrottsområdet.

Val av fördjupningar behöver ta hänsyn till att insatserna i flera fall genomförts i samverkan mellan olika parter, och att flera myndigheter redan har fått i uppdrag att genomföra utvärderingar och ta fram kunskap på specifika områden, exempelvis gällande förlossningsskador och endometrios. En övergripande analys av dessa insatser skulle vara relevant.

Ytterligare exempel på ett möjligt fördjupningsområde är fördelningen av forskningsmedel inom områdena ohälsa och sjukdomar. Det har framkommit att vård och behandling för ohälsa och sjukdom som framför allt eller enbart drabbar ett kön (vanligen kvinnor) kan ha betydande brister. Alternativt att det saknas könsspecifik kunskap om ett kön (vanligen kvinnor) i sjukdomstillstånd som

drabbar såväl kvinnor som män (SBU 2018; SKL 2016; SOU 2015:86b). Flera av dessa brister har uppmärksammats under senare år, exempelvis gällande vård och behandling för förlossningsskador, endometriosis, kronisk smärta, kroniskt trötthetssyndrom. För att belysa denna problematik finns behov av att kartlägga hur forskningsmedel i Sverige fördelas, dels avseende forskning om mäns respektive kvinnors ohälsa och sjukdomar, och dels forskning om vård och behandling utifrån könsrelaterade och -specifika behov.

Vidare bör det också analyseras och följas upp hur sjukvården prioriterar omhändertagande och behandling av ohälsa och sjukdomar som framförallt eller enbart drabbar ett kön samt hur man tillämpar könsspecifik kunskap i sjukdomstillstånd som drabbar såväl kvinnor som män. Det är också centralt att beakta andra faktorer såsom social bakgrund, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

3.6. DELMÅL 6. MÄNS VÅLD MOT KVINNOR SKA UPPHÖRA

Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

3.6.1. Utgångspunkter för delmålet

Mäns våld mot kvinnor är den yttersta konsekvensen av maktobalansen mellan kvinnor och män (Skr. 2016/17:10). Våldet är en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter (United Nations General Assembly 1993) och förebyggandet av våld mot kvinnor är avgörande för att såväl formell som reell jämställdhet ska uppnås (Europarådets föredragsserie 2011).

I propositionen som 2006 föregick att riksdagen fastställde målformuleringen framhölls betydelsen av att förtydliga att det framför allt rör sig om manliga förövare när kvinnor utsätts för våld. Därmed ansågs användningen av begreppet mäns våld mot kvinnor som fördelaktigt då det tydliggör problematiken kring offer och förövare (Prop. 2005/06:155).

I regeringens skrivelse *Makt, mål och myndighet* framhålls återigen vikten av att synliggöra att förövaren oftast är en man när det kommer till våld mot kvinnor. Mäns våld mot kvinnor är ett omfattande samhällsproblem, orsakar ett stort lidande och innebär även stora samhällskostnader. För samtliga former av mäns våld mot kvinnor är föreställningar om kön, makt och sexualitet av grundläggande betydelse (Skr. 2016/17:10).

I enlighet med målkommentaren omfattar det sjätte delmålet alla former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt hot om våld mot kvinnor och flickor. Vidare omfattar delmålet hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och

människohandel för sexuella ändamål. Det andra ledet i delmålet avser kvinnors och flickors rätt och möjlighet att bestämma över sin egen kropp, sexualitet och reproduktion. Även mäns och pojks våldsutsatthet och kroppsliga integritet omfattas. Det klargörs att tillämpningsområdet är vidare än vad som avses med begreppet våld i nära relationer. Delmålet omfattar också trakasserier, hot och annat våld som sker på digitala kanaler samt att motverka kommersialisering och exploatering av kvinnokroppen, i medier, pornografi och reklam som syftar till att reproducera föreställningar om kvinnors underordning. I målkommentaren uppmärksammas även att delmålet har en stark koppling till närliggande former av våld, exempelvis våld i samkönade relationer och våld mot barn (Skr. 2016/17:10).

3.6.2. Möjliga områden för fördjupade uppföljningar

Till skillnad från övriga jämställdhetspolitiska delmål finns det för delmålet om mäns våld mot kvinnor en tioårig nationell strategi. Strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor började gälla 1 januari 2017. I enlighet med skrivelsen ska strategin fullt ut motsvara det sjätte jämställdhetspolitiska delmålet (Skr. 2016/17:10). Strategins politiska målsättningar är

- ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld
- förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn
- effektivare brottsbekämpning
- förbättrad kunskap och metodutveckling.

I regleringsbrevet för 2018 ges Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att genomföra en första uppföljning av den nationella strategin med rapportering senast den 1 oktober 2019. Vidare tydliggörs att uppföljningen av det sjätte delmålet ska utgå från målsättningarna i den nationella strategin och Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet, den så kallade Istanbulkonventionen. Uppföljningen ska beakta Myndigheten för delaktighets rapport *Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning – Utvecklingsområden till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor* (S2017/07218/RS).

År 2017 fick Socialstyrelsen i uppdrag att stödja genomförandet och uppföljningen av den nationella strategin (Socialdepartementet 2017b). Ett av de tio deluppdragen bestod i att ta fram förslag på ett begränsat antal indikatorer för uppföljning, vilket slutredovisades i mars 2018. I enlighet med rapporten omfattar Socialstyrelsens förslag 75 indikatorer för uppföljning av den nationella strategin. För 45 indikatorer finns det befintlig data eller statistik att använda för att ta fram indikatorerna. För majoriteten av de resterande indikatorerna krävs en prioritering av insatser för att säkerställa möjliga datakällor (Socialstyrelsen 2018). I juni 2018 fick Socialstyrelsen ett fortsättningsuppdrag utifrån den nationella strategin. En del

av uppdraget innebär att Socialstyrelsen på en övergripande nivå ska bistå Jämställdhetsmyndigheten i myndighetens arbete med indikatorerna (Socialdepartementet 2017c).

Förslag på ytterligare fördjupade uppföljningar kan komma att presenteras mot bakgrund av resultaten av uppföljningen av strategin. En viktig del av det kommande arbetet blir att identifiera de delar av strategin vars uppföljning inte möjliggörs av indikatorerna. Denna analys kan därefter ligga till grund för förslag på ytterligare fördjupade uppföljningar som kan bidra med kompletterande analyser förför att få en helhetsbild av strategin och delmålet.

Det bör noteras att utformningen av Jämställdhetsmyndighetens uppdrag att följa upp strategin delvis skiljer sig åt från Socialstyrelsens uppdrag att ta fram förslag på indikatorer för uppföljning. I Socialstyrelsens uppdrag tydliggjordes exempelvis att mäns våld mot kvinnor i sammanhanget motsvarade strategins tillämpningsområde med undantag av kommersialisering och exploatering av kvinnokroppen i medier, pornografi och reklam (Socialdepartementet 2017b). Någon sådan avgränsning återfinns inte i Jämställdhetsmyndighetens uppdrag om att följa upp strategin. Om det inte inom ramen för det fortsatta arbetet bedöms möjligt att ta fram indikatorer för området gällande kommersialisering och exploatering av kvinnokroppen kan det bli aktuellt med en annan form av fördjupad uppföljning för denna del av delmålet.

Avslutningsvis är det viktigt att beakta att våld och hot kan förekomma vid samtliga former av människohandel (Skr. 2016/17:10). Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att främja utvecklingen av förebyggande insatser och samordna arbetet mot människohandel för alla ändamål (SFS 2017:937). Delmålet om mäns våld mot kvinnor uppmärksammar dock särskilt människohandel för sexuella ändamål vilket medför att det är den form av människohandel som kommer att ges fokus i uppföljningen.

3.7. TEMATISKA UPPFÖLJNINGAR

En förutsättning för att kunna följa och analysera jämställdhetspolitiken på ett relevant och rättvisande sätt är att uppföljningsarbetet inte görs i stuprör. Ojämställdhetsproblem som beskrivs inom respektive delmål är vanligtvis tätt förbundna och inte klart avgränsade från varandra i analytisk mening. Denna komplexitet bör så långt det är möjligt beaktas i ett uppföljnings- och analysarbete. Ett sätt att göra detta är att ta utgångspunkt i det övergripande jämställdhetspolitiska målet alternativt specifika problem eller samhällsutmaningar som har bäring på alla eller flera utav delmålen för jämställdhetspolitiken. Nedan presenteras några exempel på sådana områden som skulle kunna lämpa sig för fördjupade uppföljningar av tematisk karaktär.

3.7.1. Möjliga områden för fördjupade tematiska uppföljningar

Ett exempel på en fråga som har starka återverkningar inom var och ett av de jämställdhetspolitiska delmålen är frågan om den omfattande stressrelaterade ohälsan hos kvinnor. I utredningen *Tid för utveckling* (SOU 2018:24) förklaras hur utmattningssyndrom och andra närliggande diagnoser är relaterade till belastning och livsvillkor, snarare än till kön, samtidigt som kvinnor utgör en särskild riskgrupp och drabbas av stressrelaterad sjukfrånvaro i högre utsträckning än män. Utredningen ger exempel på hur belastning ackumuleras genom att kvinnor både utför mer av det obetalda arbetet i hemmet och verkar behöva prestera mer för samma ersättning som män på arbetsplatsen. Här hänvisas bland annat till studier som visar att kvinnor i genomsnitt har högre utbildning men sämre lön jämfört med män i samma position. Inom kvinnodominerade sektorer är dessutom riskerna för ohälsa större, då arbetssituationen ofta präglas av kända riskfaktorer såsom höga produktionskrav och detaljstyrning samt låg grad av kontroll i kombination med den emotionella belastningen som många så kallade kontaktyrken innebär. Utredningen lyfter även att kvinnor i större utsträckning än män utsätts för våld i nära relationer. Sammantaget visar detta hur stressrelaterad ohälsa kan ha sin grund i samverkande faktorer i arbetet, hemmet, familjen och samhället som helhet. Både den faktiskt större graden av stressexponering och upplevelsen av orättvisa och diskriminering kan leda till allvarliga stressreaktioner som riskerar att bli kroniska.

En samhällsutmaning med potentiellt stor betydelse för jämställdheten inom många olika områden är den åldrande befolkningen. Utvecklingen innebär bland annat att en större grupp människor kommer att vara i behov av omsorg vilket riskerar att påverka exempelvis hälsa, ekonomi och vardagsliv för dem som ger omsorg och för dem som tar emot den. Utvecklingen har potentiell risk att drabba kvinnor särskilt hårt då det i dagsläget är kvinnor som dominerar i många av bristyrkena inom välfärdssektorn. Kvinnor är också de som utför såväl mest betalt som obetalt omsorgsarbete och som i störst omfattning tar emot omsorg av en anhörig (SOU 2014:28; se även avsnitt 3.4).

Digitalisering och automatisering är exempel på en samhällsförändring som är relevant att analysera och följa upp utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Digitalisering och automatisering har pågått i vårt samhälle under en längre tid och konsekvenserna av den tekniska utvecklingen har debatterats. Bland annat hur efterfrågan på olika yrken kommer påverkas, hur arbetets innehåll och förutsättningar kommer att förändras och hur yrken kommer värderas på en framtida arbetsmarknad. Detta är något som, bland annat på grund av en könssegregerad utbildnings- och arbetsmarknad, riskerar att få olika konsekvenser för kvinnor och män (OECD 2017). Utvecklingen och konsekvenserna är inte givna och därför intressanta att följa upp och analysera utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Jämställdhetsmyndigheten har också i uppdrag att ”bidra till en strategisk, sammanhållen och hållbar styrning och ett effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken” (SFS 2017:937). Genom att låta styrningen på nationell såväl som regional och lokal nivå vara föremål för fördjupad tematisk uppföljning kan kunskap om såväl styrformer, som deras tillämpning sammanställas och utvecklas.

En rad utmaningar gällande styrningen av jämställdhetspolitiken har tidigare identifierats. Glappet mellan politiska ambitioner, mål och reell styrning har till exempel pekats ut som hinder för en funktionell styrning, liksom en svag koppling mellan målen för jämställdhetspolitiken och jämställdhetsmål inom andra politikområden (Riksrevisionen 2015; SOU 2015:86; Ds 2013:37; Statskontoret 2005).

Utöver behovet att utreda hur målstyrningen fungerar som styrform för jämställdhetspolitiken, är det av intresse att undersöka vad delmålsstyrningen innebär i relation till styrningen mot det övergripande målet. Likaså relationen till jämställdhetsmål inom andra politikområden. Vidare bedöms det vara av intresse att följa upp hur regeringens insatser ser ut i förhållande till målsättningarna inom ramen för respektive delmål. På sikt finns även skäl att följa upp och analysera hur väl strategin i jämställdhetsintegrering fungerar; hur strategins möjligheter till genomslag på olika organisatoriska nivåer ser ut, liksom dess gränssnitt mot andra styrformer.

4. UTVECKLINGSBEHOV OCH UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Detta kapitel ägnas först åt utvecklingsbehov med avseende på nuvarande indikatorer för jämställdhetspolitiken. Indikatorerna togs ursprungligen fram av SCB på uppdrag av regeringen och uppdateras sedan 2012 vid två tillfällen per år. År 2018 kompletterades befintliga indikatorer, bland annat med indikatorer för de nytillkomna delmålen *Jämställd utbildning* och *Jämställd hälsa*. I dagsläget finns drygt 170 indikatorer (SCB 2018). Kapitlet avslutas med en presentation av framtida utvecklingsmöjligheter av uppföljningssystemet som sådant.

4.1. UTVECKLINGSBEHOV INDIKATORER

För att främja ett kunskapsbaserat jämställdhetsarbete krävs bland annat lättillgängliga och relevanta indikatorer¹. Indikatorer som fångar centrala delar av jämställdhetspolitiken är också en förutsättning för att kunna följa och analysera utvecklingen mot målen på ett funktionellt och effektivt sätt. De möjliggör också en effektivare resultatredovisning.

Vid en genomgång av befintliga indikatorer för jämställdhetspolitiken har Jämställdhetsmyndigheten identifierat ett antal brist- och utvecklingsområden. För att Jämställdhetsmyndigheten ska kunna fullgöra sitt uppdrag med att följa och analysera jämställdhetspolitiken finns på sikt ett behov av en genomgripande översyn och utveckling av dessa indikatorer. Detta är ett långsiktigt arbete som måste ske i samverkan mellan berörda aktörer, exempelvis SCB, Jämställdhetsmyndigheten och andra berörda myndigheter. Jämställdhetsmyndigheten föreslår att en sådan samverkan formaliseras.

Utifrån den genomgång av indikatorer för jämställdhetspolitiken som Jämställdhetsmyndigheten har gjort presenteras i de följande avsnitten, dels ett

¹ En indikator är en mätbar företeelse som visar eller indikerar ett tillstånd. En indikator mäter en avgränsad del av ett mål och valet av indikatorer innebär en operationalisering av målet och politikområdet. Genom att följa indikatorers utveckling över tid ges en uppfattning om i vilken riktning det som följs utvecklas. I departementsskrivelsen *Ett uppföljningssystem för jämställdhetspolitiken* framgår att gemensamma kriterier för val av indikatorer kan sägas vara krav på relevans, enkelhet, giltighet, upprepningsbarhet, tillförlitlighet och känslighet för förändring (Ds 2013:37).

antal övergripande områden där Jämställdhetsmyndigheten ser utvecklingsbehov, dels exempel på specifika utvecklingsbehov för respektive delmål.

I sammanhanget är det viktigt att beakta det pågående arbetet med att ta fram indikatorer för uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (se avsnitt 4.1.2, delmål sex). Indikatorerna för strategin kommer att utgöra en viktig del av myndighetens arbete med att följa och analysera jämställdhetspolitiken när det kommer till mäns våld mot kvinnor.

4.1.1. Övergripande utvecklingsbehov indikatorer

För att kunna följa och analysera jämställdhetspolitiken krävs indikatorer som så långt det är möjligt kan

- följas på ett lättillgängligt sätt över tid
- brytas ned på regional och lokal nivå
- brytas ned på ytterligare redovisningsgrupper utöver kön.

I dagsläget finns flera indikatorer där data bakåt i tiden inte presenteras, alternativt inte presenteras på ett lättillgängligt sätt. Indikatorer som presenteras över tid är en förutsättning för att kunna följa utvecklingen mot jämställdhet.

En stor del av det praktiska jämställdhetsarbetet sker på lokal och regional nivå. Indikatorer som även presenteras på lokal och regional nivå skulle skapa möjligheter för en mer ändamålsenlig och systematisk lokal och regional uppföljning av utvecklingen. Studier och statistik på området visar dessutom att det exempelvis råder en större mansdominans på regional och lokal nivå än nationellt inom till exempel politiken, och att män dominerar i så kallad landsortspress (Skr. 2016/17:10; SOU 2016:5; SOU 2007:108).

För att förstå förutsättningarna för, och utvecklingen mot, jämställdhet generellt men också specifikt inom de olika delmålen är det nödvändigt att också kunna bryta ned indikatorerna på ytterligare relevanta redovisningsgrupper. Detta är av avgörande betydelse för att Jämställdhetsmyndigheten ska kunna fullgöra sitt uppdrag att utöver maktordningar baserade på kön, även beakta maktordningar baserade på andra kategorier. Faktorer som utbildning och socioekonomi är exempelvis också avgörande för både ekonomisk jämställdhet liksom fördelning av föräldrapenning (se till exempel Försäkringskassan 2013a och 2013b). Den så kallade sociala gradienten i hälsa, det vill säga sambandet mellan social position i samhället och en individs hälsa, lyfts återkommande fram i såväl forskning som rapporter runt folkhälsoläget i såväl Sverige som internationellt (se till exempel Kommissionen för jämlik hälsa 2016).

I departementsskrivelsen *Ett uppföljningssystem för jämställdhetspolitiken* uppmärksammades att i stort sett samtliga indikatorer är resultatindikatorer (Ds 2013:37). Därför vore det också relevant att utreda om det finns andra typer av indikatorer som är lämpliga, exempelvis effekt- eller processindikatorer.

4.1.2. Utvecklingsbehov inom respektive delmål

Nedan går de indikatorer som SCB presenterar igenom delmål för delmål och exempel ges på behov och utvecklingsmöjligheter som i dagsläget identifierats.

Delmål 1. En jämn fördelning av makt och inflytande

För delmålet En jämn fördelning av makt och inflytande finns idag 25 indikatorer baserade på sex områden; representation i politiken, näringslivet, fackliga organisationer och offentlig sektor samt deltagande i medborgerlig aktivitet och akademien (SCB 2018b). Flest indikatorer täcker representation inom politiken på nationell nivå, det område där den formella könsrepresentationen idag är mest jämn. Som en konsekvens av att regeringen i den senaste skrivelsen på området förtydligat att delmålet ska omfatta samhällets alla sektorer finns ett behov av att utveckla indikatorer inom områden som i dagsläget inte omfattas, eller inom sektorer där det enbart finns en indikator (såsom akademien som följs genom könsfördelning bland professorer). Sektorer som nämns i detta sammanhang är media, kultur, civilsamhälle och folkbildning (Skr. 2016/17:10).

Studier av den svenska maktelitens sammansättning och egenskaper har visat att kvinnor och män återfinns inom olika delar av en sektor. Det har visats att män tydligt dominerar över sektors symboliska kapital, till exempel nobelpriset, som bidrar till att bestämma en sektors värdehierarki. Av denna anledning kan det finnas anledning att återigen titta närmare på detta område samt att eventuellt utveckla indikatorer för församlingar som fördelar ett områdes symboliska kapital såsom akademier, kommittéer, bedömargrupper etcetera.

Delmål 2. Ekonomisk jämställdhet

För uppföljning av delmålet Ekonomisk jämställdhet finns 44 indikatorer (SCB 2018b). I bilaga tre i budgetpropositionen (Ekonomisk jämställdhet) görs sedan 2002 en årlig uppföljning av utvecklingen med utgångspunkt i tio huvudindikatorer. SCB presenterar fördjupningar på temat sysselsättning, företagande och besvär av arbete. På ett övergripande plan finns god tillgång på statistik avseende arbetsmarknad, företagande, inkomster, transfereringar och skatter av olika slag samt dess effekter för olika grupper i samhället. Följaktligen finns bra möjligheter att följa upp utvecklingen inom delmål två.

Trots att det redan finns många indikatorer för delmålet finns ett övergripande utvecklingsbehov av indikatorer som tydligt speglar kvinnors och mäns tillgång till ekonomiska resurser och möjligheten att utöva ekonomisk makt på individ-, familje- och samhällsnivå. Det skulle öka förståelsen av (o)jämställdhet om det utvecklades indikatorer rörande ekonomisk självständighet och ekonomisk jämställdhet i familjen (se även förslag i SOU 2015:86b). Syftet med ett sådant utvecklingsarbete skulle vara att få fram ett mer preciserat och därmed bättre underlag för att kunna rikta insatser från samhällets sida. Att skapa en indikator som tydligt visar i vilken

utsträckning de ekonomiska resurserna kommer från eget lönearbete, kapital eller transfereringar från offentlig sektor utgör en annan utvecklingsmöjlighet.

Det finns många statistikkällor som SCB producerar som idag inte är kopplade till indikatorerna för jämställdhetspolitiken men som skulle vara intressanta att studera ur ett jämställdhetsperspektiv. Ett exempel på sådan statistik är statliga anslag till forskning och utveckling. Andra områden är bidrag och stöd till start av näringsverksamhet, pensionssparande, finansiella tillgångar, barns ekonomi, flickors och pojkars veckopeng och arbete under studier, lov och hemarbete. Indikatorerna bör i enlighet med målformuleringen för jämställdhetspolitiken spegla hela livscykeln.

Delmål 3. Jämställd utbildning

Det finns 44 indikatorer för Jämställd utbildning. De inkluderar bland annat uppgifter om personal, antagna, studerande och examinerade inom olika delar av det svenska utbildningssystemet och på olika studieinriktningar, liksom behörighet och studieresultat för olika elevgrupper. Indikatorerna omfattar också etablering på arbetsmarknaden efter studier, informellt lärande, trivsel och stress i skolan samt indikatorer för att följa upp kränkning och mobbning (SCB 2018b).

Då indikatorerna på området delvis är nya finns anledning att på sikt utvärdera hur väl de fyller sitt syfte, så att utvecklingen inom ytterligare – för delmålet relevanta – områden kan följas. Det finns i dagsläget en tyngdpunkt på uppföljning av studieresultat och studieeval, och därtill sker mätningarna relativt sent i utbildningssystemet (se även SOU 2015:86b). Det saknas också indikatorer för förskoleverksamheten, något som också SCB lyfter i samband med avrapporteringen av uppdraget att ta fram indikatorer för jämställd utbildning (SCB 2018a). Det finns inte heller indikatorer som relaterar till ”personlig utveckling” och ”könsnormer”, delar som är högst centrala för delmålet. Då dessa aspekter är svåra att följa med hjälp av resultatindikatorer vore det av intresse att utreda om andra typer av indikatorer skulle kunna användas för ändamålet, exempelvis för verksamheter som sex- och samlevnadsundervisningen, skolhälsovården eller studie- och yrkesvägledningen. Samtidigt krävs fördjupade uppföljningar och analyser av kvalitativ karaktär som komplement för att kunna följa och analysera utvecklingen mot målet.

I gränslandet mellan delmålen finns ytterligare områden av intresse, exempelvis finansiering av forskning och utbildning, samt frågor om symboliskt kapital inom akademin (se även avsnitt 4.1.2, delmål ett). Här finns också skäl att överväga indikatorer som relaterar till den psykosociala studiemiljön, bland annat rörande upplevelser av otrygghet och utsatthet för sexuella trakasserier.

Det bör också undersökas huruvida befintlig statistik hos andra myndigheter som exempelvis Skolverket samt undersökningar som PISA (Programme for International Student Assessment) och TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) ytterligare kan användas som datakällor i uppföljningen av jämställdhetspolitiken.

Delmål 4. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet

För uppföljning av delmålet Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet finns i dagsläget sammantaget elva indikatorer (SCB 2018b).

Delmålet omfattar i huvudsak tre former av obetalt arbete; omsorg om barn, omsorg om äldre och annan närstående samt hushållsarbete. För att indikatorerna ska fungera som mått på utvecklingen och maktförhållandena inom målets alla olika delar behöver de utvecklas med avseende på bland annat vilka områden som inkluderas, hur måtten utformas liksom hur ofta data samlas in.

Delvis saknas det i dagsläget säkra datakällor för att mäta omsorgen om äldre och den omsorg som äldre ger. De studier som gjorts indikerar att detta obetalda arbete är omfattande och kommer troligtvis att bli än större med aktuell demografisk utveckling. Det krävs därför ett utvecklingsarbete för att säkerställa datakällor som årligen ger kunskap kring mängden tid som läggs på sådant obetalt arbete (SOU 2014:28; SOU 2005:66b). Det är av vikt att datakällorna både säkerställer kunskap om omsorg om äldre anhöriga men också om exempelvis barnbarn. Även personer över 65 år måste inkluderas (vilket inte görs idag) samt kön på såväl dem som ger omsorg och på dem som tar emot.

Användandet av föräldraförsäkringen är ett område inom delmålet där det finns säkra datakällor men där de nuvarande indikatormåtten behöver utvecklas för att synliggöra väsentliga jämställdhetsaspekter. Exempelvis bör indikatorerna genomgående fokusera på barnets två första år. Det är under dessa år som ledigheten är sammanhängande och föräldrarnas frånvaro från arbetsmarknaden/samvaro med barnet är som längst (SOU 2017:101). Då en stor grupp män använder få eller inga föräldrapenningdagar alls samtidigt som en allt större grupp tar ut ungefär hälften av dagarna finns också behov av mått som visar storleken på dessa två grupper. Den obetalda ledigheten för kvinnor i samband med föräldrapenninganvändande har visat sig vara omfattande varför även denna ledighet bör mätas och presenteras kontinuerligt (SOU 2017:101; Försäkringskassan 2013b).

En stor del av underlaget till indikatorerna kring obetalt arbete fås genom den så kallade *Tidsanvändningsstudien*. För att fördelningen av det obetalda arbetet ska kunna studeras på ett tillförlitligt sätt bör det, som även föreslås i forskarrapporterna till SOU 2015:86, ingå i SCB:s grunduppdrag att åtminstone vart femte år genomföra *Tidsanvändningsstudien*. Det är också nödvändigt att metoderna för insamling av data utvecklas för att på så sätt säkerställa en högre svarsfrekvens. Jämställdhetsmyndigheten är positiv till de metodförändringsförslag i form av en digital så kallad lätt-undersökning med fördefinierade alternativ som SCB själva presenterat (SCB 2014). En annan möjlighet skulle vara att istället för *Tidsanvändningsstudien* samla in motsvarande data genom den longitudinella panelundersökning som presenteras i avsnitt 4.2.

Delmål 5. Jämställd hälsa

Det finns 40 indikatorer som syftar till att följa upp delmålet Jämställd hälsa. Dessa kan grovt indelas i självskattade hälsomått, livsstilsfaktorer, livslängd och dödsorsaker, hälso- och sjukvården, socialtjänst och omsorg samt sjukskrivningar (SCB 2018b).

Regeringens skrivelse (Skr. 2016/17:10) och de färdiga indikatorerna stämmer överlag överens med varandra. Det finns dock några områden som saknas och andra där det finns ytterligare utvecklingsbehov för att täcka in regeringens intentioner. Särskilt fokus behöver riktas mot utveckling av indikatorer för hälso- och sjukvården och arbetsrelaterad ohälsa.

De nuvarande indikatorerna som berör hälso- och sjukvården har ett tydligt fokus på patientupplevelser. Indikatorerna tas fram genom att inkludera statistik från Nationell patientenkät samt klagomål till patientnämnder respektive kritikbeslut av Inspektionen för vård och omsorg. Utöver dessa finns ytterligare angelägna områden inom hälso- och sjukvården som bör följas upp. Konkreta exempel på sådana är tillgång till vård och behandling (även ej tillgodosedda behov av hälso- och sjukvård), diagnostisering, behandlingsinsatser och utfall, inklusive läkemedelsförskrivning. Inom det sistnämnda är även läkemedelsrelaterad sjuklighet och biverkningar relevanta aspekter. Ett annat område gäller hälso- och sjukvårdens kompetensnivå kring biologiska könsskillnader, könsstereotypa normer och genusrelationer som har relevans för den vård och behandling som ges. Specifika indikatorer på föreslagna områden behöver tas fram i samverkan med relevanta myndigheter och organisationer.

Utvecklingen av indikatorer för arbetsrelaterad ohälsa syftar till att fånga upp sådan ohälsa där orsaken sannolikt går att finna i arbetsmiljö. Då såväl fysisk och psykosocial arbetsmiljö kan ses som bestämningsfaktorer till den arbetsrelaterade ohälsan bör dessa områden följas upp med relevanta indikatorer. Det skulle också vara betydelsefullt att utveckla mått som följer sjukskrivningsmönstren på diagnosnivå samt inom olika sektorer och yrkesområden. Därutöver är arbetsplatsolyckor ett område som regeringen tar upp i skrivelsen men där det saknas indikatorer (Skr. 2016/17:10). Såväl förekomst av arbetsplatsolyckor som dödsfall till följd av arbetsplatsolyckor bör följas upp.

Delmål 6. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra

Av de närmare 90 indikatorerna som presenterades i departementsskrivelsen *Ett uppföljningssystem för Jämställdhetspolitiken* avser 14 delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra varav 7 följs upp årligen i budgetpropositionen (Ds 2013:37). Indikatorerna bygger dels på statistik från *Nationella trygghetsundersökningen* (NTU), dels på kriminalstatistik. Från och med juni 2018 har SCB inkluderat ytterligare tre indikatorer när det kommer till mäns våld mot kvinnor. Dessa bygger

på statistik från dels *Skolundersökningen om brott* (SUB), dels graviditetsregistret/mödrahälsovård (SCB 2018b).

Det går inte att med enbart stöd i indikatorerna analysera och följa utvecklingen av samtliga delar av delmålet. För flera delar saknas exempelvis återkommande enkätstudier som kan uppskatta omfattningen (Skr. 2016/17:10). Det saknas till exempel indikatorer för prostitution och människohandel för sexuella ändamål vilket också lyfts fram i budgetpropositionerna för 2017 och 2018 (Prop. 2017/18:1, utg.omr. 13 avsnitt 5.4.1; Prop. 2016/17:1 utg.omr. 13 avsnitt 5.4.1). Uttryck av hedersrelaterat våld och förtryck kan förekomma i statistiken men det går inte att specifikt följa utvecklingen av hedersrelaterat våld och förtryck utifrån indikatorerna. I målkommentaren gällande mäns våld mot kvinnor tydliggörs att våld som sker på digitala kanaler ingår i delmålet. Möjligheterna att utifrån indikatorerna följa utvecklingen av sådant våld är begränsade. Undantaget är en av de nya indikatorerna som rör utsatthet för kränkning via internet samt mobbning bland elever. I sammanhanget kan det vara av intresse att beakta de nya brott som har beslutats om sedan det att indikatorerna ursprungligen presenterades, exempelvis äktenskapstvång, vilseledande till tvångsäktenskapsresa (Prop. 2013/14:208) och olaga integritetsintrång (Prop. 2016/17:222). Med anledning av det sistnämnda brottet som trädde i kraft den 1 januari 2018 kommer NTU att inkludera en fråga om utsatthet för nätkränkningar (BRÅ 2018). Genom de befintliga indikatorerna går det inte heller att följa upp våld mot hbtq-personer eller kommersialisering och exploatering av kvinnokroppen vilket även uppmärksammas i skrivelsen *Makt mål och myndighet* (Skr. 2016/17:10).

Möjligheten att utifrån indikatorerna genomföra analyser om mäns våld mot kvinnor som utöver kön beaktar andra maktordningar är begränsade. En betydande del av indikatorerna bygger på NTU. Det har uppmärksammas att det inom ramen för NTU till exempel inte finns bakgrundsfrågor gällande funktionsnedsättning (MFD 2017) och det är heller inte möjligt att analysera förekomsten eller följa utvecklingen av våld mot kvinnor med funktionsnedsättning utifrån jämställdhetsindikatorerna.

I sammanhanget är det viktigt att det pågående arbetet med att ta fram indikatorer för uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor beaktas. Indikatorerna för strategin kommer att utgöra en viktig del av Jämställdhetsmyndighetens fortsatta arbete med att följa upp strategin och utvecklingen av mäns våld mot kvinnor i Sverige.

4.2. LONGITUDINELL PANELSTUDIE – EN UTVECKLINGSMÖJLIGHET AV SYSTEMET

I avsnitt 2.2 beskrivs hur jämställdhetspolitikens tvärsektoriella karaktär och den generella svårigheten att utvärdera komplexa samhällsfenomen liksom effekterna av politiska insatser skapar metodologiska utmaningar. För att hantera detta är det Jämställdhetsmyndighetens avsikt att bedriva ett metodutvecklingsarbete i syfte att identifiera relevanta och funktionella metoder, och på så sätt kontinuerligt utveckla, och utvärdera, uppföljningssystemet i sin helhet. Det kan röra sig om både nya former att designa studier och nya sätt att samla in data som möjliggörs av den tekniska och digitala utvecklingen. Detta utvecklingsarbete görs också mot bakgrund av de generella metodologiska utmaningar som både forskare och surveyföretag möter i form av låga svarsfrekvenser och svårigheter att nå samhällets alla olika grupper (se till exempel SOU 2016:5). Det är ytterst angeläget att röster från samhällets alla grupper kommer till tals i uppföljningen av jämställdhetspolitiken och att metoder för detta utvecklas.

Ett för jämställdhetspolitiken nytt metodologiskt angreppssätt som särskilt skulle adressera behovet av att följa utveckling över tid skulle vara en *longitudinell panelstudie* där ett representativt urval² av befolkningen återkommande över tid ingår i frågeundersökningar på det jämställdhetspolitiska området. Metoden innebär att samma människor får frågor vid flera tillfällen samtidigt som annan registerdata också kan kopplas till svaren. Det är ett angreppssätt som möjliggör ett ändamålsenligt sätt att följa ett tvärsektoriellt politikområde som jämställdhetspolitiken, som rör de flesta delarna av människors liv. Likaså kan en longitudinell panelstudie ge uppslag till nya fördjupade uppföljningar som behöver genomföras för att förstå ett särskilt fenomen som verkar uppträda i relation till en viss samhällsutveckling, eller till följd av en viss politisk inriktning, reform eller åtgärd. Framför allt skulle en rätt utformad longitudinell panelstudie, avseende exempelvis design och urval, också kunna ge ökade möjligheter att visa på såväl eventuella effekter och samband i relation till olika samhällsfenomen som effekter av politiska insatser. Konkreta frågor som skulle kunna belysas med hjälp av ett sådant upplägg är exempelvis de könsbundna studievalens orsaker och konsekvenser liksom föräldraförsäkringsanvändandets effekter på löne- och karriärutveckling, hälsa och pension.

En integrering av den så kallade *Tidsanvändningsundersökningen* och en longitudinell panelstudie skulle ge ytterligare möjligheter. Bland annat skulle långsiktiga effekter på den tid som kvinnor och män lägger på betalt och obetalt arbete kunna belysas. År 1990 genomförde SCB på uppdrag av regeringen den

² Här krävs ytterligare utredning för att fastställa exakt vilket urval som är mest lämpligt. En kohortstudie som följer en eller flera ålderskohorter skulle också kunna vara tänkbart.

första så kallade *Tidsanvändningsundersökningen* (se även avsnitt 4.1.2, delmål fyra). Därmed skapades helt nya förutsättningar för förståelsen för hur kvinnor och män använder sin tid på olika sätt, i olika skeden av livet, och för förståelsen av fördelningen i betalt och obetalt arbete över tid. Det är kunskap som har varit ett centralt verktyg för jämställdhetspolitiken. Att undersökningen genomförs var tionde år med olika grupper varje gång liksom att den utförs separat utan koppling till andra jämställdhetspolitiska frågor innebär emellertid att det saknas känslighet för att fånga upp utvecklingsmönster över tid samt möjlighet att göra studier som identifierar orsakssamband och antar ett livscykelperspektiv.

Sammantaget skulle en longitudinell panelstudie med fokus på jämställdhetsfrågor vara en unik möjlighet att samla in kunskap för att identifiera såväl jämställdhetsproblem, dess orsaker och konsekvenser liksom utvärdera effekter av jämställdhetspolitiska insatser. Den skulle också innebära en möjlighet att fortsatt ligga i framkant vad gäller metoder att följa upp och analysera jämställdhet.

4.2.1. Förstudie för att utreda förutsättningarna för longitudinell panelstudie

För att på sikt kunna realisera en longitudinell panelstudie, där den jämställdhetspolitiska utvecklingen och effekter kan följas, behöver förutsättningar och former utredas. Därför föreslås att Jämställdhetsmyndigheten ges ett särskilt uppdrag – med tillhörande ekonomiska medel – att genomföra en förstudie. Förstudien bör bland annat undersöka vilken eller vilka aktörer som bäst kan leda och genomföra ett långsiktigt projekt av den här karaktären. Den bör vidare inventera hur ett etiskt och kvalitetssäkrat genomförande görs på bästa sätt där paneldeltagarna bland annat kan garanteras anonymitet och där data samlas in och lagras på ett sätt som är säkert och hållbart över tid. Förundersökningen bör också undersöka vilka urval och metoder som är bäst lämpade för att skapa förutsättningar för en hög svarsfrekvens och generaliserbarhet.

REFERENSER

- Arbetsmarknadsdepartementet (2017). *Handlingsplan för jämställda livsinkomster*. Bilaga till beslutsärende A2017/02477/ARM.
- Brottsförebyggande rådet, BRÅ (2018). *Nationella trygghetsundersökningen 2017 – Teknisk rapport*. Rapport 2018:2.
- Council of Europe (2004). *Gender mainstreaming. Conceptual framework, methodology and presentation of good practices*. Strasbourg.
- Ds 2013:37. *Ett uppföljningssystem för jämställdhetspolitiken*. Stockholm: Fritzes.
- Europarådets föredragsserie nr. 210 (2011). *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet*. Istanbul.
- Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO (2015). *Familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2015:5.
- Framtidskommissionen (2012). *Betygsgapet mellan flickor och pojkar – konsekvenser för framtidens arbetsmarknad*. Underlagsrapport 11 till Framtidskommissionen. Stockholm: Fritzes.
- Förordning med instruktion för Jämställdhetsmyndigheten. (SFS 2017:937).
- Försäkringskassan (2012). *Föräldrapenning. Analys av användandet 1974–2011*, Socialförsäkringsrapport 2012:9.
- Försäkringskassan (2013a). *De jämställda föräldrarna. Vad ökar sannolikheten är ett jämställt föräldrapenninguttag?* Socialförsäkringsrapport 2013:8.
- Försäkringskassan (2013b). *Ojämställd arbetsbörda. Föräldraledighetens betydelse för fördelning av betalt och obetalt arbete*, Socialförsäkringsrapport 2013:9.
- Försäkringskassan (2015). *Jämställdhet och sjukfrånvaro. Förstagångsföräldrar och risken för sjukfrånvaro vid olika jämställdhetssituationer och effekter på sjukfrånvaron av reformer inom föräldraförsäkringen*, Socialförsäkringsrapport 2015:3.
- Högskoleverket (2005). *Dold könsdiskriminering på akademiska arenor – osynligt, synligt, subtilt*, Rapport 2005:41 R.
- Kommissionen för jämlik hälsa (2016). *Fattigdom, inkomst och jämlik hälsa*. Underlagsrapport nr 3 till Kommissionen för jämlik hälsa S2015:02.
- Medlingsinstitutet (2018). *Löneskillnader mellan kvinnor och män 2017 - Vad säger den officiella lönestatistiken?*

- Myndigheten för delaktighet, MFD (2017). *Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning – Utvecklingsområden till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. Rapport nr. 2017:29.
- OECD (2017). *Going digital: The future of work for women Policy Brief on The Future of Work*, OECD Publishing, Paris,
<http://www.oecd.org/employment/Going-Digitalthe-Future-of-Work-for-Women.pdf>.
- Proposition 2005/06:155. *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*.
- Proposition 2013/14:208. *Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap samt tillträde till Europarådets konvention om våld mot kvinnor*.
- Proposition 2016/17:222. *Ett starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten*.
- Proposition 2017/18:1. *Regeringens budgetproposition. Bilaga 3 Ekonomisk jämställdhet*.
- Regeringsbeslut (2018). *Uppdrag till Jämställdhetsmyndigheten att vara strategisk myndighet för hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter*. Regeringsbeslut 2018-06-28 (Dnr. Ku2018/01458/DISK).
- Regeringens skrivelse 2016/17:10. *Mål, makt och myndighet – en feministisk politik för en jämställd framtid*.
- Regleringsbrev budgetåret 2018 avseende Jämställdhetsmyndigheten (Dnr S2017/07218/RS).
- Riksrevisionen (2015). *Regeringens jämställdhetsåtgärder – tillfälligheter eller långsiktiga förbättringar?* RiR 2015:13.
- Riksrevisionen (2018) *Riksrevisionen granskar jämställda villkor för företagande – verksamheten hos Almi Företagspartner*. Publicerat på www.riksrevisionen.se 18-06-05.
- SCB (2014). *Utveckling av tidsanvändningsundersökningen – Svar på regeringsuppdrag*. (U2012/5006/JÄM.).
- SCB, jämställdhet. <http://www.scb.se/jamstallldhet/> Tabell 2.1 över ekonomisk jämställdhet. Publicerad: 18-06-21. Hämtad: 18-08-20.
- SCB (2018a). *Avrapportering av uppdrag om att ta fram Indikatorer för uppföljning av Jämställd utbildning och Jämställd hälsa*.
- SCB (2018b). *Tabellförteckning för temaingång om jämställdhet*. 2018-06-07.
- SKL (2016). *Nationellt uppdrag: Smärta*. På uppdrag av nationell samverkansgrupp för kunskapsstyrning (NSK).

- Skolinspektionen (2015). *Kunskapsöversikt för kvalitetsgranskning av elevhälsans arbete*, Dnr. 2014:2123.
- Skolverket (2018). *Analys av familjebakgrundens betydelse för skolresultaten och skillnader mellan skolor*. Rapport 467.
- Socialdepartementet (2017b). *Uppdrag att stödja genomförande och uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. S2017/01221/JÄM.
- Socialdepartementet (2017c). *Uppdrag att stödja utvecklingen av arbete inom vård och omsorg med mäns våld mot kvinnor*. S2018/03516/JÄM.
- Socialstyrelsen (2018). *Förslag på indikatorer för uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor – Slutredovisning av ett regeringsuppdrag: Deluppdrag 1*. Artikelnummer 2018-3-21.
- SOU 2005:66a. *Makt att forma samhället och sitt eget liv*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:66b. *Makt att forma samhället och sitt eget liv*. Forskarrapporter till Jämställdhetspolitiska utredningen. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:75. *Jämställdhet i förskolan – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2007:108. *Kön, makt och statistik. Betänkande av utredningen Kvinnor och män på maktpositioner i det svenska samhället*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2009:64. *Flickor och pojkar i skolan, hur jämställt är det?* Stockholm: Fritzes.
- SOU 2010:99. *Flickor, pojkar individer – om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2011:1. *Svart på vitt – om jämställdhet i akademien*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2014:6. *Män och jämställdhet*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2014:28. *Lönsamt arbete – familjeansvarets fördelning och konsekvenser*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2014:6. *Män och jämställdhet* Stockholm: Fritzes.
- SOU 2015:50. *Hela lönen, hela tiden – utmaningar för ett jämställt arbetsliv*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2015:65. *Om Sverige i framtiden – en antologi om digitaliseringens möjligheter*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2015:86a. *Mål och myndighet – en effektiv styrning av jämställdhetspolitiken*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2015:86b. *Mål och myndighet – en effektiv styrning av jämställdhetspolitiken, Underlagsrapporter till Jämställdhetsutredningen U2014:06*. Stockholm: Fritzes.

- SOU 2016:5. *Låt fler forma framtiden. Del A*. Stockholm: Wolter Kluwer.
- SOU 2017:101. *Jämställt föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn – en ny modell för föräldraförsäkringen*. Stockholm: Wolter Kluwer.
- SOU 2018:24. *Tid för utveckling*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- SOU 2018:71. *En andra och en annan chans – ett komvux i tiden*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU (2018). *Endometrios – Diagnostik, behandling och bemötande. En systematisk översikt och utvärdering av medicinska, hälsoekonomiska, sociala och etiska aspekter*. Rapport 277/2018.
- UKÄ (2016). *Kvinnor och män i högskolan*. Rapport 2016:16.
- Vetenskapsrådet (2015). *En jämställd process? – en kvalitativ undersökning av bedömningen av forskningsansökningar 2014*.
- United Nations General Assembly (1993). *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, A/RES/48/104.
- Vinnova (2011). *Forskning om kvinnors företagande - Slutredovisning till Näringsdepartementet*. (Dnr. 2007-02271).

Box 73, 424 22 Angered
Besöksadress: Angereds torg 9
Tel: 031-392 90 00
www.jamstalldhetsmyndigheten.se

**JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN**